

e-ISSN: 1694-8661

№1(2)/2023, 43-48

УДК: 34.343

DOI: [https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1\(2\)_7](https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1(2)_7)

ҮЙ БҮЛӨЛҮК ЗОМБУЛУК: БҮТҮНДӨЙ КООМДУН КӨЙГӨЙҮ

ДОМАШНЕЕ НАСИЛИЕ: ПРОБЛЕМА ОБЩЕСТВА В ЦЕЛОМ

DOMESTIC VIOLENCE: A PROBLEM OF SOCIETY AS A WHOLE

Жаасынбек кызы Айнура

Жаасынбек кызы Айнура

Zhaasynbek kzy Ainura

улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети

старший преподаватель, Ошский государственный университет

Senior Lecturer, Osh State University

zhaasynbekkyzy@inbox.ru

Маманова Айжамал Жусупалиевна

Маманова Айжамал Жусупалиевна

Mamanova Ayzhamal Yusupaliyevna

улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети

старший преподаватель, Ошский государственный университет

Senior Lecturer, Osh State University

ҮЙ БҮЛӨЛҮК ЗОМБУЛУК: БҮТҮНДӨЙ КООМДУН КӨЙГӨЙҮ

Аннотация

Бул макалада Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза мыйзамынын призмасы аркылуу үй бүлөлүк зомбулуктун көрүнүшү каралат, үй бүлөлүк зомбулуктун түрлөрү жана үй бүлөлүк зомбулуктун фактысын жашыруунун себептери баса белгиленет. Макалада Кыргыз Республикасындагы үй бүлөлүк зомбулукка каршы укуктук күрөш маселеси каралат. Макалада байыркы мезгилден бери тамыр алган жана бүгүнкү күндө кеңири тараган үй бүлөдө согуштун актуалдуу социалдык көйгөйү келтирилген. Үй бүлөлүк ой жүгүртүү бардык коомдордо бар жыныстардын ортосундагы айырмачылыкты чагылдырат. Үй бүлөлүк жана чет өлкөлүк илимий адабияттардан алынган маалыматтарды талдоонун негизинде үй-бүлөлүк зомбулук учурларында балдарды кордоонун кесепеттери жөнүндө маалымат кыскача баяндалат. Жыйынтыгында балдарга карата үй-бүлөлүк зомбулукту аныктоо үчүн психодиагностиканын проекциялык ыкмаларын колдонуу мүмкүнчүлүгүн изилдөө перспективасы көрсөтүлөт.

Ачкыч сөздөр: үй бүлө, мамиле, балдар, зордук-зомбулук, мыйзам, кордоо, укуктук күрөш.

ДОМАШНЕЕ НАСИЛИЕ: ПРОБЛЕМА ОБЩЕСТВА В ЦЕЛОМ

Аннотация

В данной статье рассматривается проявление бытового насилия через призму уголовного законодательства Кыргызской Республики, освещаются виды бытового насилия и причины сокрытия бытового насилия. В статье рассматриваются вопросы правовой борьбы с бытовым насилием в Кыргызской Республике. В статье представлена актуальная социальная проблема войны в семье, которая уходит корнями в глубокую древность и широко используется сегодня. Семейное мышление отражает гендерные различия, существующие во всех обществах. На основе анализа данных из семейной и зарубежной научной литературы обобщена информация о последствиях жестокого обращения с детьми при домашнем насилии. Полученные результаты показывают перспективность изучения возможности использования проективных методов психодиагностики для выявления бытового насилия в отношении детей.

Ключевые слова: семья, отношения, дети, насилие, закон, травля, судебный процесс.

DOMESTIC VIOLENCE: A PROBLEM OF SOCIETY AS A WHOLE

Abstract

This article deals with the manifestation of domestic violence through the prism of the criminal law of the Kyrgyz Republic, it highlights types of domestic violence and the reasons for the concealment of domestic violence. The article deals with issues of the legal fight against domestic violence in the Kyrgyz Republic. The article presents the current social problem of war in the family, which is rooted in antiquity and is widely used today. Family thinking reflects the gender differences that exist in all societies. Based on the analysis of data from family and foreign scientific literature, information on the consequences of child abuse in domestic violence is summarized. The results show the perspective of studying the possibility of using projective methods of psychodiagnostics to detect domestic violence against children.

Keywords: family, relationships, children, violence, law, bullying, litigation.

Үй бүлө коомдун маанилүү структуралык компоненти болуп саналат, ал социалдык нормалардын негизин түзөт жана жеке адамдын баштапкы социалдашуу процессине таасир этет, экономикалык жана маданий процесстерге катышат, ошондуктан үй-бүлөнүн жыргалчылыгы жана туруктуулугу коомдун социалдык-экономикалык жана саясий туруктуулугунун шарты болуп саналат жана ар кандай мамлекеттин стратегиялык коопсуздугун камсыз кылат. Азыр мамлекеттик үй бүлөлүк саясат социалдык саясатынын артыкчылыктуу багыттарынын бири болуп жатканы кокустук эмес. Бирок, үй бүлө, анын ичинде орус үй бүлөсү бир катар ар кандай факторлор жана кыйратуучу процесстер менен көрүнгөн кризистин башынан өткөрүп жатат. Бул кризистин эң көрүнүктүү көрүнүштөрүнүн бири-үй бүлө мүчөлөрүнүн ортосундагы зордук-зомбулуктун жана зордук-зомбулуктун көбөйүшү. Ошондуктан, бул маселени чечүү мамлекеттик үй-бүлө саясатынын негизги милдеттеринин бири болуп саналат

Үй бүлөлүк зомбулук дүйнөдөгү эң көп кездешкен жана кеңири тараган көйгөйлөрдүн бири жана жашоодогу оор кырдаалга алып келет. Ички экономиканын көйгөйлөрүнө жетиштүү көңүл бурулган жок, өткөн кылымда гана көйгөй аялдардын уюмдары жана маалыматты бөлүштүрүү куралдары үчүн курч социалдык деп аталды. Үйдө эркектерден аялдар аркылуу акча алуу же үй бүлөдөгү эркектерден акча алуу жана ата-энелерден балдар аркылуу акча алуу керек. Моралдык аң-сезимге жана сезимге байланыштуу адам укуктарын бузуу. Үй-бүлөлүк зомбулук-бул бийликти жана көзөмөлдү алуу үчүн өз эркине каршы иш кылган туугандарына физикалык, экономикалык, психологиялык жана сексуалдык таасир этүү.

Үй-бүлөлүк зомбулук же үй бүлөлүк зомбулук- бул үй бүлө мүчөлөрүнө атайылап физикалык жана психологиялык зыян келтирүү жана азап чегүү, ошондой эле мындай аракеттерге, мажбурлоого жана жеке эркиндигинен ажыратууга каршы коркутуулар. Башкача айтканда, зордук-зомбулук-бул адамдын үстүнөн чексиз бийлик, анын жүрүм-турумун, ойлорун жана сезимдерин толук көзөмөлдөө. Үй бүлөлүк чөйрөдөгү бийликти талдоо, баланы тарбиялоо укугу ата-энелерге таандык экендиги аныкталат, бирок бул укуктун чектери минимумга чейин кыскарат

Кыргызстанда зордук-зомбулук курч социалдык көйгөй болгондуктан, адамдар жаш курагына карабастан жана билим деңгээлине дээрлик көз каранды эмес. Үй-бүлөлүк зомбулуктун таасири зордук-зомбулукка гана эмес, алыскы да болушу мүмкүн, анткени зордук-зомбулук бала кезинде колдонулган жана үй-бүлөлүк зомбулук психологиялык травмага же кийинки жашоо үчүн башка кесепеттерге алып келдиби деген суроого кандайдыр бир деңгээлде оң жооп берилген.

Балага карата үй бүлөлүк зомбулук ата-энелик укуктардан ажыратууну же чектөөнү түзүшү мүмкүн. Үй бүлөлүк кодексте баланын өмүрүнө же ден соолугуна коркунуч туулганда анын коопсуздугун камсыз кылуу механизми каралган.

Үй бүлөлүк зомбулук учурунда кылмышкерлер жеке адамга (жашоо, ден соолук, жеке эркиндик, сексуалдык эркиндик жана сексуалдык бүтүндүк, жашы жете электерге каршы) каршы кылмыштар үчүн соттолушат.

Үй бүлөлүк зомбулук башка үй бүлө мүчөлөрүнө карата агрессивдүү жана кастык жүрүм-туруму катары, Натыйжада зордук-зомбулук объектиси жаракат алышы, жарадар

болушу, басынтылышы же өлтүрүлүшү мүмкүн. Негизинен, ал үй-бүлөлүк зомбулукту эмоционалдык же физикалык кемсинтүү, ошондой эле физикалык кемсинтүү коркунучу катары түшүнөт. Жогорудагы эки аныктамадан көрүнүп тургандай, үй-бүлөдөгү зордук-зомбулук физикалык зыянга гана эмес, ошондой эле кемсинтүү, кемсинтүү жана психологиялык мыкаачылык сыяктуу моралдык зомбулукка да тиешелүү. Социология илими үй-бүлөлүк зомбулуктун төмөнкү формаларын аныктайт:

- Физикалык зомбулук (уруп-сабоо, уруп-сабоо, кыйноо ж.б.);
- Сексуалдык зомбулук (мажбурлап жыныстык катнаш, эркекке каршы сексуалдык аракеттер);
- Психологиялык зомбулук (обочолонуу, кемсинтүү, коркунуч);
- Экономикалык зомбулук (жумушка мажбурлоо, жумушка тыюу салуу, каржылык чектөөлөр жана контролдоо);
- Кароосуз калуу (эң маанилүү нерселерде: тамак-аш, кийим-кече, ден-соолукка кам көрүү, коргоо жана мээримдүүлүк) үй-бүлө мүчөсүнүн негизги муктаждыктарын камсыз кылууга системалуу жөндөмсүздүк же баш тартуу).

Башкача айтканда зордук-зомбулукту иш-аракет менен гана эмес, ошондой эле калтыруу, кароосуз калуу менен да айтууга болот. Зордук-зомбулук да максаттуу же кыйыр болушу мүмкүн (зордук-зомбулук жабырлануучунун негизги муктаждыктарын өз алдынча канааттандыра албагандыгынан турат).

Объект боюнча үй-бүлөлүк зомбулуктун 3 түрү бар:

1. Балдарга карата ата-энелердин зомбулугу;
2. Жубайлардын биринин экинчисине карата зордук-зомбулугу;
3. Карыларга карата зомбулук.

Үй-бүлөлүк зомбулуктун жайылышы класстык, расалык, маданий жана диний аспектилерге көз каранды эмес, бул коомдун бардык катмарларында кездешет.

Практикалык көз караштан алганда, зордук-зомбулукту эске алганда, булчуңдардын өзгөчөлүгү жөнүндө айтууга болот. Эркектер физикалык жана сексуалдык зомбулукка көбүрөөк кабылышат. Бул психиканын НАЗИК айырмачылыктарына жана өзгөчөлүктөрүнө байланыштуу. Эркектердин зордук-зомбулук көрсөтүүсүнүн дагы бир фактору-алкоголдук ичимдиктер жана баңгизатка уулануу (үй бүлөлүк мамилелер жаатындагы кылмыштардын 70% дан ашыгы). Экинчи жагынан, психологиялык зомбулук жана кароосуз калуу сыяктуу зордук-зомбулуктун түрлөрү аялдарга мүнөздүү.

Криминологиялык көз караштан алганда, зордук-зомбулуктун эки негизги түрү айырмаланат: жазаланат жана кылмыш-жаза мыйзамы менен жазаланбайт. Зордук-зомбулуктун бул түрлөрүнүн ортосундагы негизги айырмачылык, биринчи учурда зордук-зомбулук иштери үчүн Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза мыйзамы боюнча жаза колдонулат, экинчи учурда күнөөлүү адам жеке адамдын инсандыгына психологиялык таасиринин ар кандай формаларында чагылдырылган коом тарабынан күнөөнүн атрибуциясына гана дуушар болот.

Учурда Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинде психологиялык зомбулук үчүн жоопкерчилик каралган эмес, бирок "өзүн-өзү өлтүрүү" мыйзамынын алкагында бул

ишти кылмыш катары кароого аракет жасалды. Бирок, жоопкерчилик мыйзамсыз иш жасалгандан кийин гана пайда болот, атап айтканда, зордук-зомбулуктун курмандыгы түздөнтүз коркутуулар, жаман мамиле жана адамдык кадыр-баркты кемсинтүү менен өз жанын кыйды. Бирок мыйзам өзгөртүлүп, анда суицидге дуушар болуу ыктымалдыгы көрсөтүлгөн, бирок үй-бүлөлүк зомбулуктун кыйыр гана таасири бар жана аны далилдөө кыйын. Башкача айтканда, кылмыш-жаза мыйзамы жабырлануучуну анын өлүмүнөн коргой албайт.

Эгерде физикалык зомбулук учурларында жабырлануучу полицияга кайрылып, сабалгандарды алып салып, кылмыш ишинин далили катары колдоно алса, анда ал мындай зомбулукту аныктоонун оордугунан жана кылмыш-жаза мыйзамында өзгөчө норманын жоктугунан улам өзүн психологиялык зомбулуктан коргой албайт.

Кылмыш-жаза укугундагы ачык боштуктардан тышкары, жабырлануучулардын жогорку кечигүү көйгөйү дагы курч. Биринчиден, бул жабырлануучулардын укук коргоо органдары менен байланышууга болгон каршылыгынан улам, полицияга ишенбөөчүлүктөн улам, алардын иштөө ыкмаларына карата калыс пикирлер пайда болгон. Жабырлануучулар үчүн оор аргумент-бул каржылык колдоону жоготуп алуудан коркуу, ансыз өздөрүн же балдарын камсыз кылуу мүмкүн болбой калат. Экинчиден, үй-бүлөсүнө көз каранды болгон айрым категориялар жашы же майыптыгынан улам укук коргоо органдарына кайрыла алышпайт.

Ошентип, зордук-зомбулуктун башка түрлөрүндө күйөөсү тарабынан сабалган, басынтылган, сексуалдык ыдык көрсөтүлгөн же кордук көргөн аялдар жана нерселерди өзгөртүүнү каалашат, бирок кырдаалды көтөрүүдөн жана коом тарабынан айыпталуудан, каржылык колдоодон айрылуудан жана жубайы кылмыш үчүн камакка алынса, жалгыз калуудан коркушат.

Балдар жана карылар, тескерисинче, жардамга муктаж жана жардамга муктаж, бирок кандайдыр бир себептерден улам алар мындай карама-каршылыктан улам укук коргоо органдарына кайрыла алышпайт

бул практика көбүнчө жабырлануучу үй-бүлө мүчөсүнө бир нече жолу зордук-зомбулук көрсөтүп, аны кайра алып кеткен учурларга туш болот. Окуя бул жүрүм-турумду үй-бүлөлүк зомбулуктун циклдик өнүгүшү менен төмөнкү мезгилдерге бөлүү менен байланыштырат:

- психологиялык стрессти күчөтүү;
- кемчиликсиз зордук-зомбулук;
- Тараптардын элдешүүсү.

Андан кийин жогорудагы мезгилдерди кайталоого болот.

Мындай кырдаалдарда укук коргоо органдары көбүнчө бул категориядагы иштерди карабоону чечишет, алардын жөндөмсүздүгүн көрсөтүшөт жана үй-бүлөлүк зомбулук үй-бүлөнүн жеке иши деп эсептешет жана конкреттүү фактылар жок болсо, алардын жардамынан баш тартышат, муну анча маанилүү эмес мыйзамсыз иш же андан ары иликтөөнүн үмүтсүздүгү түрткү берет.

Эгерде тергөө жүргүзүлсө, анда жабырлануучунун жардамга болгон муктаждыгын, ага келтирилген зыяндын адилетсиздигин таанууну, кылмыштын курмандыктарына компенсация жана коопсуздукту камсыз кылуучу зарыл укуктук база жок. Ошондуктан, жабырлануучунун позициясын мүнөздөгөн үч негизги параметр кылмыш процессинде байкалбайт: "айып салуу

укугун" ишке ашыруу; кылмыштын кесепетинен келтирилген зыян үчүн компенсация алуу; процесстин жүрүшүндө коопсуздукту камсыз кылуу.

Үй бүлөлүк зомбулук жана үй-бүлөлүк зомбулук үй бүлө мүчөлөрүнүн жеке маселеси катары каралбайт. Бул кылмыштардын коомдук мааниси жана коркунучу үй-бүлөлүк зомбулукту алдын алуу максатында Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза мыйзамына өзгөртүүлөрдү киргизүүнү талап кылат. Үй бүлөлүк чөйрөдө адам укуктарын коргоо жана үй бүлөлүк кылмыштуулукту алдын алуу үчүн социалдык чаралардын комплекстүү системасы керек. Үй-бүлөлүк чыр-чатактарды чечүү үчүн зордук-зомбулуксуз ыкмаларды медиа жана билим берүү чаралары аркылуу жайылтуу керек. Атап айтканда, биз үй бүлөлүк мамилелерди укуктук жөнгө салуу боюнча медиа консультацияларды жана талкууларды практикага киргизүү, үй бүлөлүк саясат маселелерин социалдык жарнамалоонун санын көбөйтүү, үй-бүлө мүчөлөрүнүн жарандык укуктары жана билим берүү милдети жөнүндө маалыматты жайылтуу жана, албетте, үй бүлөлүк зомбулуктун жана үй бүлөлүк зомбулуктун кабыл алынбоо көйгөйүнө коомчулуктун көңүлүн жигердүү буруу сезимин көрөбүз.

Колдонулган адабияттар

1. Джунусова, Д., & Абдиллаев, М. (2023). Образование, функции, задачи и полномочия органов опеки и попечительства. *Вестник Ошского государственного университета. Право*, (1), 55-64. https://doi.org/10.52754/16948661_2022_1_6
2. Жаасынбек кызы, А., & Турсунбай кызы, Г. (2023). Актуальные проблемы агрессии подростков по совершению преступлений. *Вестник Ошского государственного университета. Право*, (1), 77-85. https://doi.org/10.52754/16948661_2022_1_8
3. Золотухин С. Н. Үй бүлөлүк мамилелер жаатындагы кылмыштуу кабыл алуу: монография. - Челябинск, 2019-жыл.
4. Зордук-зомбулук жана анын ден-соолукка тийгизген таасири. Дүйнөдөгү кырдаалдар жөнүндө отчет // Аркылуу. англис тилинен. - "Бүт дүйнө" басмаканасы, 2003.
5. Нурисламов А.Ф. Социально-психологическая характеристика подростков-правонарушителей / А.Ф. Нурисламов, А.А. Кадикова // *Международный журнал гуманитарных и естественных наук*. 2021. № 4-4 (55). С. 94-96.
6. Расулова З.О. Актуальные проблемы профилактики вовлечения несовершеннолетних лиц в совершение антиобщественных действий // *Общество: политика, экономика, право*. 2019. № 3.
7. Ташыбаева, А., Марзабаева, Б., & Даниярова, Г. (2022). Краткий обзор теоретических концепций общественно-политических систем. *Вестник Ошского государственного университета*, (2), 133-139. https://doi.org/10.52754/16947452_2022_2_133